

Acta Academiae Beregsasiensis

2017

ISSN 2310-1954

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ Ф. РАКОЦІ ІІ

Acta Academiae Beregsasiensis

Науковий вісник

Том XVI

Берегово–Ужгород
2017

УДК 001.2
А – 19

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20186-9986Р від 18.07.2013 р.

„Acta Academiae Beregsasiensis” засновано у 2000 році
та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці II

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II
(протокол № 5 від 28.08.2017 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

кандидат педагогічних наук І. Орос

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

<i>А.Бочкор</i>	<i>кандидат історичних наук</i>
<i>В.Брензович</i>	<i>кандидат історичних наук</i>
<i>Ю.Чотарі</i>	<i>кандидат історичних наук</i>
<i>С.Черничко</i>	<i>доктор філологічних наук (заст. гол. ред.)</i>
<i>М.Контра</i>	<i>доктор філологічних наук</i>
<i>О.Кордонець</i>	<i>кандидат філологічних наук</i>
<i>І.Ковтюк</i>	<i>кандидат філологічних наук</i>
<i>Н.Лисенко</i>	<i>доктор педагогічних наук</i>
<i>М.Левринц</i>	<i>кандидат педагогічних наук</i>
<i>Л.Макаренко</i>	<i>доктор педагогічних наук</i>
<i>І.Мандрик</i>	<i>доктор історичних наук</i>
<i>І.Пенцикофер</i>	<i>кандидат філологічних наук (відповідальний редактор)</i>
<i>І.Самборовські-Нодь</i>	<i>кандидат історичних наук</i>
<i>І.Силадій</i>	<i>кандидат педагогічних наук (відповідальний секретар)</i>
<i>М.Сюсько</i>	<i>доктор філологічних наук (заст. гол. ред.)</i>
<i>А.Золтан</i>	<i>доктор філологічних наук</i>

А-19 **Acta Academiae Beregsasiensis 2017:** науковий вісник / Міністерство освіти і науки України, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II; гол. ред.: *І.Орос.* – Ужгород: Вид-во ТОВ «РІК-У», 2017. – Том XVI. – 248 с.

У науковому віснику „Acta Academiae Beregsasiensis” Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II розглядаються актуальні питання наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів навчальних закладів та співробітників наукових установ не лише України, але і зарубіжних країн.

УДК 001.2

ISSN 2310-1954
ISBN 978-617-7404-64-3

© Автори статей, 2017
© Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці II, 2017

ISSN 2310-1954

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

Acta Academiae Beregsasiensis

Tudományos folyóirat

XVI. évfolyam

Beregszász–Ungvár
2017

УДК 001.2
А – 19

Nyomtatott tömegtájékoztatási eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20186-9986P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2013.07.18-án

Az *Acta Academiae Beregsiensis* 2000-ben lett alapítva, és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg

Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2017.08.28., 5. számú jegyzőkönyv)

FŐSZERKESZTŐ:
dr. Orosz Ildikó

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

dr. Bocskor A.
dr. Brenzovics L.
dr. Csatáry Gy.
dr. Csernicskó I. (főszerkesztő-helyettes)
dr. Kontra M.
dr. Kordonec O.
dr. Kótyuk I.
dr. Makarenko L.
dr. Mandrik I.
dr. Liszenko N.
dr. Lőrinc M.
dr. Penckófer J. (felelős szerkesztő)
dr. Szamorovszkyné Nagy I.
dr. Szilagyij I., (felelős titkár)
dr. Szjuszko M. (főszerkesztő-helyettes)
dr. Zoltán A.

KORREKTÚRA:

G. Varcaba I., Lőrinc M., Kordonec O.

TÖRDELÉS:

Tótin V.

A szerkesztőbizottság címe:
90202 Beregszász, Kossuth tér 6.,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola
Tel.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua

© A szerzők, 2017
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola, 2017

ISSN 2310-1954

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
FERENC RÁKÓCZI II. TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN INSTITUTE

Acta Academiae Beregsasiensis

Research Journal

Volume XVI

Berehovo-Uzhhorod
2017

УДК 001.2
А – 19

Certificate of State Registration of Printed Mass Media, Series KB № 20186-9986P,
Issued by the State Registration Service of Ukraine, December 20th, 2013

The journal „Acta Academiae Beregsasiensis” was established in 2000 and is published by the
Publishing Council of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

Recommended to publication by the Scientific Council of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian
Hungarian Institute, record № 5 from August 28, 2017

EDITOR-IN-CHIEF:

dr. I. Orosz

EDITORIAL BOARD:

dr. Bocskor A.
dr. Brenzovics L.
dr. Csatáry Gy.
dr. Cserniczkó I. (Deputy Editor-in-Chief)
dr. Kontra M.
dr. Kordonec O.
dr. Kótyuk I.
dr. Makarenko L.
dr. Mandrik I.
dr. Liszenko N.
dr. Lőrincz M.
dr. Penckőfer J. (Editor of the issue)
dr. Szamborovszkyné Nagy I.
dr. Szilagyij I. (secretary)
dr. Szjuszko M. (Deputy Editor-in-Chief)
dr. Zoltán A.

PROOF-READING:

G. Varcaba I., Lőrincz M., Kordonec O.

MAKEUP:

Tótin V.

The address of editorial board:
Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute
Kossuth square, 6.
90202 Berehove, Ukraine
Tel.: (380-3141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua

© Authors, 2017
© Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian
Hungarian Institute, 2017

Зміст

СЕВЛЕШ НОРА: Нові погляди і висновки... Лучіан Боія: <i>Переможені і переможці. Переосмислення Першої світової війни</i>	15
---	----

***

ПОПЕЙ АРПАД: Вибори до Союму на Закарпатті у лютому 1939 року. Штрихи до історії виборів Союму Карпатської України.....	21
--	----

ВАРГА РОБЕРТ: Шпигуни і особи, що підозрювалися в шпигунстві, на території Ужанського комітату під час воєнних дій 1914-1915 рр.	42
--	----

ПНТЕР ЗОЛТАН АРПАД: Солдати з Корцога на захисті Північної Трансильванії та Закарпаття під час Другої світової війни	63
---	----

Б. ШТЕНГЕ ЧОБО: Дерев'яний хрест над Косівською Полянкою – трагедія лейтенанта-льотчика Калмана Домбі.....	75
---	----

ІЛЛЕШФОЛВІ ПЕТЕР: „...Гармата лунала поруч...” – воєнний щоденник прапорщика у запасі др. Імре Бодора, 1944-45	85
---	----

ЧОТАРІ ЮРІЙ: З історії Угочанського комітатського архіву.....	116
--	-----

***

КІШНЕ БЕРНГАРТ РЕНАТА, КРІГЕЛ ЖОФІЯ: Креативне тлумачення ролі у метафоричному мисленні майбутніх педагогів.....	126
---	-----

ФУРЧО ЛАУРА, КІШНЕ БЕРНГАРТ РЕНАТА, МОДЬОР АГНЕСЬ, ШІНКО АННАМАРІЯ, САСКО РІТА: Ставлення педагогів до он-лайн освіти.....	137
---	-----

БОКОТЕЙ ЛІАННА: Формування естетичної культури підростаючого покоління.....	154
--	-----

ГУСТІ ІЛОНА: Роль рівня володіння мовою вчителями при викладанні англійської мови в закарпатських школах з угорською мовою навчання в Україні.....	162
---	-----

КАЧУР АННАМАРІЯ: Рівень знань з англійської мови учнів шостих класів м. Берегова та їх ставлення до вивчення іноземних мов	173
---	-----

***

ДУДИЧ ЛАКАТОШ КАТЕРИНА, ТОВТ ПЕТЕР: Відомості про великодоброньський діалект ...	185
---	-----

ДНІСТРІАНЬСЬКИЙ МИРОСЛАВ: Топонімія Українських Карпат як джерело дослідження процесів заселення.....	191
--	-----

АБОНІ АНДРЕЯ ТІМЕЯ: Дослідження німецьких запозичень на конкретному словниковому матеріалі.....	199
--	-----

***

Шютев Давід: Аналіз консолідованої фінансової звітності і прибутковості
угорських дисконтних магазинів та гіпермаркетів 212

***

Шшко Котолін: Cuius regio ejus religio? Свобода віросповідання в Туреччині 227

***

Брензович Маріанна: „... З одного боку жарг, з іншого – цілком серйозно”
Роберто Боланьо: „2666” 242

Tartalom

SZŐLŐSI NÓRA: Új szemlélet, új konklúziók... Lucian Boia: <i>Vesztesek és győztesek. Az első világháború újraértelmezése</i>	15
---	----

***

POPÉLY ÁRPÁD: Szojmvasztás Kárpátalján 1939 februárjában. Adalékok a kárpátukrán sojjm megváasztásának történetéhez.....	21
---	----

VARGA RÓBERT: Kémek és kémgyanus személyek Ung vármegye hadműveleti területén 1914–1915 között.....	42
--	----

PINTÉR ZOLTÁN ÁRPÁD: Karcagi honvédek Észak-Erdély és Kárpátalja védelmében a II. világháború idején.....	63
--	----

B. STENGE CSABA: Fakereszt a Gyil Bozsenin, Kaszómező felett – Domy Kálmán repülő főhadnagy tragédiája.....	75
--	----

ILLÉSFALVI PÉTER: „...közelről döngött az ágyú...” – dr. Bodor Imre tartalékos zászlós háborús naplója, 1944–1945.....	85
---	----

CSATÁRY GYÖRGY: Ugocsa vármegye levéltárának történetéből.....	116
---	-----

***

KISNÉ BERNHARDT RENÁTA, KRIEGEL ZSÓFIA: Kreatív szerepértelmezés a pedagógusjelöltek metaforáiban.....	126
---	-----

FURCSA LAURA, KISNÉ BERNHARDT RENÁTA, MAGYAR ÁGNES, SINKA ANNAMÁRIA, SZASZKÓ RITA: Pedagógusok véleménye az online képzésről.....	137
--	-----

BOKOTEI LIANNA: Az esztétika kultúra kialakulása a felnövekvő generációban.....	154
--	-----

HUSZTI ILONA: A tanárok nyelvtudásának szerepe az angol nyelvtanításban a kárpátaljai magyar iskolákban.....	162
---	-----

KACSUR ANNAMÁRIA: Beregszászi hatodikosok angol nyelvtudásszintje és nyelvtanulási attitűdjei (esettanulmány).....	173
---	-----

***

DUDICS LAKATOS KATALIN, TÓTH PÉTER: A nagydobronyi nyelvjárásról.....	185
--	-----

DNYISZTRJANSZKIJ MIROSLAV: Az Ukrán-Kárpátok toponimiája mint a benépesülési folyamatok vizsgálatának forrása.....	191
---	-----

ABONYI ANDREA TÍMEA: Német jövevénytiszta vizsgálata egy hiánypótló szótár
tükrében 199

***

SÜTŐ DÁVID: Magyarországi diszkontok és hipermarketek összevont pénzügyi
kimutatásainak vizsgálata és jövedelmezőségi elemzése 212

***

SISKA KATALIN: Cujus regio ejus religio? A vallásszabadság esete Törökországgal.....227

***

Brenzovics Marianna: „...egyrészt vicc, másrészt teljesen komoly”
Roberto Bolaño: 2666.....242

Contents

NÓRA SZÓLÓSI: A new approach, new conclusions... Lucian Boia: <i>First World War. Controversies, paradoxes, reinterpretations</i>	15
***	
ÁRPÁD POPÉLY: Elections to the Soim in Transcarpathia in February 1939. On the History of the Elections to the Carpatho-Ukrainian Soim.....	21
RÓBERT VARGA: Spies and Suspects in the Military Operation of Ung County between 1914 and 1915.....	42
ZOLTÁN ÁRPÁD PINTÉR: Armed Forces of Karcag in the Protection of Northern Transylvania and Transcarpathia during World War II.....	63
CSABA B. STENGE: Wooden Cross at Gyil Bozseni over Kaszómező – the Tragedy of First Lieutenant Kálmán Domby	75
PÉTER ILLÉSFALVI: "... the Cannon Thundered ..." – dr. Imre Bodor Reserve Soldier's War Record of 1944–1945.....	85
GYÖRGY CSATÁRY: From the History of the Archive of Ugocsa County.....	116
***	
RENÁTA KISNÉ BERNHARDT, ZSÓFIA KRIEGEL: Creative role interpretation in teacher candidates' metaphors.....	126
LAURA FURCSA, RENÁTA KISNÉ BERNHARDT, ÁGNES MAGYAR, ANNAMÁRIA SINKA, RITA SZASZKÓ: Teachers' Beliefs on Online Education.....	137
LIANNA BOKOTEI: The Formation of Aesthetic Culture in the Younger Generation	154
ILONA HUSZTI: The role of teachers' language proficiency in teaching English in the Transcarpathian Hungarian schools in Ukraine.....	162
ANNAMÁRIA KACSUR: English proficiency and language learning attitudes of Beregszász 6th graders: A case study.....	173
***	
KATALIN DUDICS LAKATOS, PÉTER TÓTH: About the Nagydobrony dialect.....	185
MIROSLAV DNISTRYANSKY: Toponymy of the Ukrainian Carpathians as a Source of Settlement Processes Research	191

TÍMEA ANDREA ABONYI: Research on German Borrowings on the Basis of one
Revised Dictionary..... 199

***

DÁVID SŰTŐ: Investigation of the Consolidated Financial Statements and Profitability
Analysis of Hungarian Discounts and Hypermarkets.....212

***

KATALIN SISKÁ: Cujus regio ejus religio? The case of freedom of religion in Turkey....227

***

MARIANNA BRENZOVICS: "... Mocking and Serious at the Same Time"
Roberto Bolaño: 2666.....242

Német jövevénytörzsek vizsgálata egy hiánypótló szótár tükrében

Rezümé. Minden nyelv – kisebb vagy nagyobb mértékben – vesz át más nyelvekből idegen szavakat. Az ukrán nyelv lexikai germanizmusainak meghonosodásában jelentős szerepet játszott a cseh és a lengyel nyelv közvetítő szerepe, ezáltal az ukránban a német nyelvi hatás főleg ezen szláv nyelvek közvetítésével, illetve a közvetlen német–ukrán kapcsolat útján érvényesült.

Többnyire ezek a lexikális kölcsönzések hang- és alakváltozásokkal is együtt járnak, melyeket gyakran a nyelvek közötti hangtani, illetve alaktani különbségek követelnek meg.

A német jövevénytörzsek – többnyire eredeti jelentésüket megőrizve – képző nélküli alakban, vagy pedig honosító képzővel fordulnak elő az ukránban, mely a ragozási paradigmába való beilleszkedésüket segíti elő. Jelen tanulmányomban Udvari István ukrán–magyar szótári adatbázisából közlök néhány példát az ukránban meghonosodott német jövevénytörzsek közül.

Резюме. Аналіз у поданій статті здійснюється на матеріалі словникової бази Іштвана Удварі. У дослідженні представлено приклади німецьких запозичень в українській мові. Значна частина германізмів потрапила в українську за посередництвом чеської та польської мов або через прямі германо-українські відносини.

Такі лексичні запозичення здебільшого змінювали звукову та морфологічну будову слова відповідно до фонологічних і морфологічних відмінностей між мовами.

Німецькі запозичення, які переважно зберігають своє первісне значення, зустрічаються в українській мові у безсуфіксальній або суфіксальній формі та адаптуються до відмінкової парадигми української мови.

Abstract. Every language – either to smaller or larger extent – borrows foreign words from other languages. In the adaptation of lexical Germanisms of the Ukrainian language, significant role was played by the Czech and Polish language as intermediary languages, due to which the influence of German in Ukrainian was mostly realized by mediation of these Slavonic languages, and directly by German-Ukrainian connection.

These lexical borrowings mostly also involve sound and form changes, which are often followed by different pronunciation and spelling.

German loanwords – mostly preserving their original meaning – occur in Ukrainian in forms with no inflectional and derivational affixes (prefixes and suffixes) or with adaptive affixes, which promotes their integration into inflectional paradigms. In this study, I give a few examples from István Udvari's dictionary of German loanwords adopted into Ukrainian.

A szókincs a nyelv legdinamikusabb változó része, tehát történetileg különböző rétegekből álló komplexum. Lexikális kölcsönzések minden nyelvre jellemzőek. Minden nyelv – kisebb vagy nagyobb mértékben – vesz át más nyelvekből idegen szavakat. Ez a népek történetének kezdete óta általános jelenség. Minden nyelvben az idegen hatásra megismert fogalom többnyire magával hozza idegen nevét, mely – amennyiben átveszi a befogadó nyelv bizonyos grammatikai sajátosságait – meghonosodik az átvevő nyelvben, mint jövevénytörzs. A jövevénytörzsek olyan idegen eredetű szavak, amelyek bizonyos fonetikai és morfológiai változásokon

* Nyíregyházi Egyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet. * Ніредзьгазький університет Інститут мовознавства та літературознавства. * University of Nyíregyháza Department of Language and Literature.

mennek keresztül, vagyis beilleszkednek az átvevő nyelv rendszerébe. Az átvétel erőssége, az átkerült szavak számaránya nagymértékben függ az idegen népekkel való érintkezés időtartamától, erősségi fokától, egyik népek a másokra gyakorolt gazdasági és művelődési hatásának mértékétől.

A szláv irodalmi nyelvek bonyolult irányú és változó intenzitású egymásra hatásának kutatása, a szókölcsönzés, az átadás-átvétel vizsgálata egyik legizgalmasabb területe a szlavisztikának. A szláv nyelvekben megtalálható német jövevényszavak vagy közvetlenül a németből vagy más nyelvek közvetítésével kerültek be (magyar, latin, francia, olasz). Közös történelmükből kifolyólag a szláv nyelvterületek között nyelvi egymásra hatás áll fenn. A germánok kapcsolatba kerülve a szláv törzsekkel, már az ősszláv nyelv korában hatást gyakoroltak a szlávok nyelvére.

Az ukrán nyelv lexikai germanizmusainak meghonosodásában jelentős szerepet játszott a cseh és a lengyel nyelvek közvetítő szerepe. Az ukránban a német nyelvi hatás főleg ezen szláv nyelvek közvetítésével, illetve közvetlen német–ukrán kapcsolat útján érvényesült. Nyelv földrajzi szempontokat tekintetbe véve ez érthető is, hiszen az ukránok, eltérően a lengyelektől közvetlenül nem érintkeztek a németekkel. A marginális ukrán–német nyelvi kapcsolatok alig-alig érvényesültek.

A nem szláv eredetű jövevényszavak az ukrán nyelvbe különböző történelmi korokban különböző módon kerültek be. A nyugat-ukrán területek elmaradott részei voltak az Osztrák–Magyar Monarchiának, így az iskola, a sajtó nyelve erős német, majd – a Monarchia szétbomlása után – lengyel befolyás alá került. A német lexikai elemek annyira szervesen épültek be az ukrán szókészletbe – mind hangtanilag, mind morfológiailag –, hogy sok esetben elveszett az idegen hatás. Ilyenek pl.: *будувати, гамувати, коштувати, мусити, мордувати, керувати, мурувати, вага, вартата, груба, келих, комин, ганчірка, крам, шафа, смак, рятунок, рама, кімната, картопля, крейда, будинок*. A német eredetű szavak többek között az építészettel (*верстат, кельма, дамкрат, клейстер, клапан, крам, муфта, фуганок, шпунт, шланг, штукатур*), művészettel (*арфа, балетмейстер, камертон, капельмейстер, лейтмотив, танець*), könyvnyomtatással (*абзац, форзац, шрифт*), kereskedelemmel (*бухгалтер, вексель, касир, маклер, штраф*), különböző használati tárgyakkal (*галстук, фартух, футляр, ширма*) kapcsolatosak, valamint jelentős számban vannak harcászati kifejezések is (*бруствер, гаубиця, гауптвахта, ефрейтор, офіцер, солдат, фельдмаршал, фланг, штаб, штурм*).

A Nyíregyházi Egyetem jogelődjében, a Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszékének, Udvari István professzor úr által koordinált lexikográfiai munkálataiba még főiskolai hallgatóként kapcsolódtam be. Aktív közreműködőként részese lehettem e kulcsfontosságú szótár megírásának a kezdeti fázisától egészen a megjelenéséig, melyet a magyar–ukrán szótár szerkesztése, illetve kiadása követett.

E hiánypótlóként számon tartott szótári adatbázisban is természetesen találunk számos német lexikai elemet, hiszen 92 000 szócikket ölel fel, ezáltal hűen tükrözi a történetileg kialakult ukrán szókészletet. Mint pl.: *абзац, агітувати, агувати, адреса, айсберг, архит, барва, бинт, бленкер, блик, брандмауер, брандмейстер, бухгалтер, вахта, варта, вартувати, твер, танок, тешевт, ґрунт, файний, фальш, фальшфейер, фара, фарба, фартух, фасувати, фах, фахверк* stb.

Szófaji megoszlásuk szerint a német eredetű átvételek jelentős hányada főnév, de honossá lettek más szófajok is; mint például az ige, melléknév, határozószó, módosítószó, indulatszó/vezényszó. A jövevényszavak között vannak olyanok, melyek jelentésük alapján több szófajba is besorolhatók.

Jelen tanulmányomban a leggyakrabban előforduló szófajok közül néhány főnevet és melléknévet mutatok be. Az összegyűjtött germanizmusokat ábécérendben szócikkekbe szedtem. A címszót a német nyelvi alak követi, ezt pedig a magyar jelentés. A szótári adatbázisban hozott példát én is feltüntettem. Ezután az adott kifejezés más szláv nyelvi alakjai következnek. A szócikket külföldi és hazai nyelvészeti munkákra való hivatkozások zárják. Kerca Igor és Csopei László munkáira hivatkozva utalást teszek az ukrán mellett a ruszin nyelveket ért interkulturális, illetve nyelvi kölcsönhatásokra is. Végezetül kitérek a címszó magyar nyelvi alakjának etimológiai magyarázatára.

Lexikai germanizmusok az ukrán–magyar szótárban

варта < ófném. *warta*, kfném. *warte*, ném. *Warte* ‘(jár)őr, őrs, őrszem, őrjárat’: почесна *варта* ‘díszőrség’; бути в стояти на *варми* ‘őrszolgálatot teljesít’ (UMSZ 1: 156); – RMSZ *варта* ‘őrség’; származékok: *вартаиць* ‘őr; éjjeli őr kezében lévő nagy bot’ (Csopei 1883: 25); *вартовати* ‘örizni, felügyelni, felvigyázni’; *вартовникъ* ‘éjjeli őr’ (Csopei 1883: 26); РурС *варта* (Керча 1: 111); az ukrán *варта* (XVI. sz.) valószínűleg lengyel közvetítésű német jövevényszó; vö. úfném. *Warte*, ófném. *warta* ‘leskelődés; őrhely’ (ECYM 1: 333); még ukr. *варта* (Грінченко 1: 127); szlk. *varta* (Newerkla 241); kelet-szlk. *varta* (Halaga 2: 1104); m. *várta* (XVI. sz.) az úfném. *warte* ‘ua’ átvétele (SzófSZ 333). A magyar *várta* jelentése: ‘őrhely’ (1533); ‘(véd)őrség’ (1574 k.). A TESZ alapján régi nyelvi német eredetű szó; vö. ófném. *warta* ‘kilátás; les, őrködés; kilátóhely’; kfném. *warte*, ir. ném. *Warte* ‘őrhely’. A magyar *várta* elsősorban katonai szóként honosodott meg. A végződésre l. *borosta*, *cérna*, *láda* (TESZ 3: 1095). Mollay szerint a *várta* (1533) korai újfelnémet kori középnémet szó; vö. korai úfném. *warte*; ófném. *warta*. A magyar szó első előfordulásainak helye és ideje (1533: Krakkó; 1574: Debrecen), valamint szókezdő labiodentális [v]-je alapján az átvétel csak a korai újfelnémet korban, a középnémetből történhetett. A bajor–osztrákban ugyanis a német szó *wart* alakú, ennek átvétele a magyarba **bárt* alakot eredményezett volna (vö. a nyugat-magyarországi ném. *Wart* ‘Őrség’, *Oberwart*

‘Felsőőr’, *Unterwart* ‘Alsóőr’ és *Rauchwart* ‘Rábort’ helyneveket) (Mollay 1982: 551); ÉKSZ 1469, Mollay 1989: 244, BBB 292, Bárczi 317, Gerstner 38; vö. Abonyi 2003: 18.

гешэфт < ném. *Geschäft* ‘üzlet’ (UMSZ 1: 378); – РурьС *гешэфт* (Керча 1: 193), *шефт* (Керча 2: 584); ukr. *гешэфт* (ЕСУМ 1: 503); kárp. ukr. nyvj. *гешэфт* (Гоца 60); szlk. *kšeft* (Newerkla 328); kelet-szlk. *kšeft* (Halaga 1: 371). A TESZ alapján a magyar *seft* német eredetű szócsalád tagja, jelentése: ‘üzlet’ (1832); vö. ném. *Geschäft* ‘tevékenykedés, foglalatosság, üzlet, üzleti tevékenység, kereskedés’; baj.–osztr. *geschäft*, *gscheft* ‘foglalatosság’; h. baj.–osztr. *kšeft* ‘tevékenység, üzlet’. A *seft*re vö. ném. *geschäften* ‘működik, tevékenykedik’, *gscheftn* ‘serénykedik’. Ezek a német *schaffen* ‘munkálkodik, szorgoskodik, tesz’ ige családjába tartoznak. A szerbben illetve horvátban megtalálható *kšeft* ‘üzletezés, üzérkedés’ szintén a németből való. A magyar szavak a németben mutatkozó szóeleji mássalhangzó-torlódás feloldásával alakultak. A szóeleji *ks* ~ *gs* bajor–osztrák átvételre mutat. A *seft*, *seftel* ‘üzletel’ a bizalmas társalgási nyelv szavai. A *seftel* ‘működik’ elavult (TESZ 3: 507); m. nyvj.: *geseft*, *kseft* (ÚMTSZ 2: 638); m. *seft*: ‘(zugban lebonyolított, nem mindig tiszta) üzlet(kötés)’ (ÉKSZ 1198); Gerstner 32, ESZ 725; vö. Abonyi 2003: 19.

кельнер < ném. *Kellner* ‘pincér’ (UMSZ 2: 444); – РурьС *келнер* (Керча 1: 407); az ukrán *кельнер* német jövevényszó; az alnémet *Kellner*, ófném. *kēlnari* a közép-latin *cellenārius* szóból ered, mely a latin *cellārium* (‘kamra, éléskamra, pince’) alakra megy vissza; ez pedig a *cella* (‘szobácska, kamrácska’) szóból származik; (ЕСУМ 2: 422); szlk. *kelner* (Newerkla 59, 452; Majtán 2: 43); m. nyvj.: *kellner*, *këller*, *këllër*, *kelner*, *kēlnër*, *këllnër*, *kēlnyër*, *kernyel* (ÚMTSZ 3: 180); vö. Abonyi 2003: 19.

лейбик < baj.–osztr. *leibel*, ném. *leibl*, *laibl*, *laibli* ‘lajbi, mellény’ (UMSZ 3: 20); – РурьС *лайбик*, *лайбичка* (Керча 1: 464). Az ukrán *лейбик* lengyel (le. *lejbik*) közvetítésű német jövevényszó; az alnémet *Leibchen* (‘női ruha felső része; mellrész; női mellény’) a *Leib* (‘felsőtest; ruhaderék’) kicsinyítőképzős alakja, mely a középfelnémet *līp(b)* és az ófelnémet *līb* (‘élet; test, törzs’) szavakból eredeztethető (ЕСУМ 3: 214); még ukr. *лейбик* (Грінченко 2: 353); szlk. *lajbl*, *lajblik*, *lajbel* (Newerkla 409, Majtán 2: 188); kelet-szlk. *lajblik*, *lajbliček* (Halaga 1: 386). A magyar *lajbi* (1736) német eredetű szó, valószínűleg többszörös átvétellel; vö. baj.–osztr. *leibel*, ném. *leibl*, *laibl*, *laibli* ‘mellény; egyfajta női fűző’; szász *laebl*, *laibəl* ‘mellény’. Ez a szó a német *Leib* ‘test, törzs’ származéka. A TESZ szerint az átadó nyelvjárás elsősorban a bajor–osztrák lehetett, de valamennyi hazai német nyelvjárás, továbbá a szepesi és az erdélyi szász is számításba jöhet. Nyelvjárási szó (TESZ 2: 707). Az ESZ szerint a *lajbi* (1736) bajor–osztrák

jövevényyszó. A legkorábbi változatai nyelvünkben a *lajbl* és a *lajbli*. A szövegi *i* a mássalhangzótorlódás feloldásaként jött létre; vö. *cetli*. A nyelvjárások és a köznyelv határán álló szó (ESZ 470); m. nyvj.: *lábli, lábri, lâjbi, lájbli* (ÚMTSZ 3: 703); m. *lajbi*: ‘fémgombos férfi-posztókabát, ill. felsőruhaként viselt mellény; női mellényke’ (ÉKSZ 813); kárp. m. nyvj. *lajbi* (Дерке 31); BBB 291, Horváth 123, Bárczi 317, Gerstner 23; vö. Abonyi 2001: 10; 2006: 420.

мельдувати < ném. *melden* ‘jelent, jelez, vkinek tudomására hoz’ (UMSZ 3: 74); – РурС *мелдовати* (Керча 1: 504); ukr. *мельдувати* (ЕСУМ 3: 434); kárp. ukr. nyvj. *замелд(у)овати(ся)* (Гвоздяк 238); szlk. *meldovat* (Newerkla 470); kelet-szlk. *meldovac* (Halaga 1: 419); vö. Abonyi 2003: 19; 2006: 421.

(по)штрафувати < ném. *strafen* ‘megbírságot; megbüntet’ (UMSZ 4: 332); – RMSz *оштрафовати* ‘megbírságot, megbüntetni’ (Csopci 1883: 245); РурС *штрафовати* (Керча 2: 596); szlk. *štráfati*, *štráfovati* (Newerkla 231, Majtán 5: 674); kelet-szlk. *štrofac* (Halaga 2: 1024); m. nyvj. *srófol*, *sorófol*, *zsrófol* (ÚMTSZ 4: 951); *stráfol*, *stráfful* (ÚMTSZ 4: 957); Bárczi 317; vö. Abonyi 2003: 20.

ранг < ném. *Rang* ‘rang, fokozat’: капитан першого рангу ‘sorhajókapitány’ (UMSZ 5: 15); – RMSz *рангъ* ‘rang’ (Csopci 1883: 339); РурС *ранг* (Керча 2: 255); ukr. *ранг* (Грінченко 4: 5); or. *ранг*, *ранк* (Фасмер 3: 442); szlk. *rang* (Newerkla 487, Majtán 5: 22); a magyar *rang* (1746) a német *rang* átvétele, mely a franciából, a francia viszont valamely germán nyelvből származik (SzófSZ 253). A magyar *rang* a TESZ szerint német eredetű szó; jelentése: ‘egy bizonyos rendben, rendszerben elfoglalt helyzet, fokozat, jelentőség’ (1725–64/1892); ‘katonai, hivatali fokozat’ (1746); vö. ném. *Rang* ‘helyzet, fokozat, jelentőség; katonai, hivatali fokozat’. Ez a francia *rang* ‘sor, rend, rangsor, katonai rendfokozat’ átvétele. Végző forrása az óalsófrank *hring ‘kör’. Etimológiailag összefügg *ringli*, *ringlispil* szavunkkal is. Az eredetileg ‘konkrét hadsor’ jelentésű francia *rang* a harmincéves háborúban katonai kifejezésként terjedt el; vö. ang. *rank*, ol. *rango* ‘rang’ (TESZ 3: 344). Származéka a *rangos* (1790) (ESZ 681); m. *rang*: 1. a feudális és a polgári társadalom hierarchiájában: ‘a vkinek kijáró tiszteletet, címet meghatározó kiváltságos társadalmi helyzet, méltóság’; 2. ‘vkinek a munkakörét, hatáskörét meghatározó hivatali beosztása’; 3. katonaságnál: ‘rendfokozat’; 4. ‘vminek a társadalmi szerepéből eredő jelentősége, megbecsült volta’ (ÉKSZ 1145); Gerstner 31; vö. Abonyi 2003: 20.

фальц < ném. *Falz* ‘behajtás, horony, rovátká, falc’ (UMSZ 6: 19); – РурС *фалц* (Керча 2: 525); or. *фальц* (Фасмер 4: 184); szlk. *falc* (Newerkla 262, Majtán 1: 348); kelet-szlk. *falc* (Halaga 1: 246); a m. *falc* jelentése: [fánc] ‘horonyvágó

kalapács’ (1556); ‘rovátka, horony’ (1795); ‘a kasza nyakának erősítésére használatos vaskampó’ (1816); ‘hántolóké, kaparókés’ (1832). A TESZ alapján német eredetű szó; vö. ném. *Falz* ‘horony, rovátka, bemélyedés; <könyvkötészetben> gerincpárkány, behajtás’; szász *fōlts* ‘horony; faragókés; horonyvéső, horonyvágó kalapács’; vö. még ném. *Falzobel* ‘horonygyalu’, *Falzmeißel* ‘horonyvéső’, *Falzmesser* ‘faragókés’. A német *Falz* elvonással keletkezett a német *falzen* ‘hornyol, rovátkol, peremez; <bőrt> farag; <ívpapírt> hajtogat’ kfném. előzményéből. A cseh *falc*, szlovák *falc*, lengyel *falc*, orosz *фальц* ‘horony, rovátka; behajtás’ szintén a németből származik. A magyarba a hazai ném. nyelvjárásokból kerülhetett át. A *farc* és *fānc* alakváltozat a korábbi *falc*-ból jött létre. A szó 3. jelentése a magyarban fejlődhetett ki, de kialakulásának részletei nincsenek tisztázva. 2-4. jelentésében nyelvjárási és mesterségszó. A *falcol* származék, mely a német *falzen* átvételének is felfogható – némileg szélesebb körben is használatos (TESZ 1: 835). A Magyar Értelmező Kéziszótárban az alábbi jelentésekről olvashatunk: *falc* 1. ‘horony’; 2. könyvkötészetben: ‘különálló lapok beragasztásához használt papírszelet’; 3. ‘ívek összehajtogatása’ (ÉKSZ 354); Gerstner 14; vö. Abonyi 2006: 421; 2007: 189.

фальшфейер < ‘jelzőtűz’ a ném. *falsch* ‘hamis, rossz’ és a *Feuer* ‘tűz’ szavak összetétele (UMSZ 6: 19);

фарба < ném. *Farbe* ‘szín, festék’ (UMSZ 6: 21); – RMSZ *фарба* ‘festék, szín’; származékok: *фарбарь* ‘festő’, *фарбути* ‘festeni’ (Csopei 1883: 414); *РyРyC фарба* (Керча 2: 526); ukr. *фарба* (Грінченко 4: 375); kárp. ukr. *пyв. фарба* (Гоца 63, Гвоздяк 237); szlk. *farba* (Newerkla 156, Majtán 1: 350); kelet-szlk. *farba*, *farbēčka* (Halaga 1: 246); a m. *farba* jelentése: ‘festék’ (1516); ‘szín’ <kártyajátékban> (1877/1895). A TESZ szerint német eredetű szó; vö. ir. ném. *Farbe* ‘szín, festék’; baj.–osztr. *farb*, *farw*, *far*, ném. *fārb*. Etimológiailag összefügg a m. *ferbli* ném. eredetijével. A román *fārbă* ‘festék’, szerb és horvát *fārbā* ‘festék, szín’, szlovén *bạrva*, cseh *barva*, szlovák *farba*, lengyel *barwa* ‘szín, farba, festék, máz’ közvetlenül vagy közvetve szintén az újfelnémet *farbe*-ből, illetve a középfelnémet *varwe*-ből származik. A magyarba többszörös átvétellel került át. A XIX. században részint a ném. katonai nyelv révén (a régi hadseregben a derékszíjat színezték, festették), részint a kártyások csoportnyelvén keresztül terjedt. A szóvégi ném. *a* (írva *e*) > m. *a* megfelelés hanghelyettesítéssel vagy latinositással magyarázható (TESZ 1: 843). Mollay szerint a magyar *farba* (1516) hazai korai újfelnémet eredetű; vö. korai úfném. (Bártfa, 1435) *farbe* ‘festék’; (Segesvár, 1569) *farben*; szász *farf*, *fuarf*, *foap* ‘ua’ (Mollay 1982: 256); m. *farba*: 1. ‘kártyajátékban: szín, különböző adu’; 2. ‘ferbli’ (ÉKSZ 357); Mollay 1989: 245, Gerstner 40; vö. Abonyi 2001: 8; 2006: 421.

фартух < ném. *Vortuch* ‘kötény’: шкіряний *фартух* ‘börcötény’ (UMSZ 6: 21); – RMSZ *фартукъ* (*фартухъ*) ‘kötő, kötény’ (Csorpei 1883: 414–415), *фартушокъ* ‘kötényke’ (Csorpei 1883: 415); РурС *фартух* (Керча 2: 527); ukr. *фартух* (Грінченко 4: 375); kárp. ukr. нувј. *фартух* (Гоца 60); or. *фартук*, *фартух* (Фасмер 4: 186); szlk. *fartuch* (Newerkla 369); kelet-szlk. *fartuch*, *fartušček*, *fartušek* (Halaga 1: 247); vö. Abonyi 2001: 8; 2006: 421; 2007: 189.

фахверк < ném. *Fachwerk* ‘vázas szerkezet’ (UMSZ 6: 22);

фіранка < ném. *Vorhang* ‘függöny’ (UMSZ 6: 29); – РурС *фіранка* (Керча 2: 532); ukr. *фіранка* (Грінченко 4: 377); kárp. ukr. нувј. *фіранги* (Гоца 60); szlk. *firhánék*, *firhang*, *firhank*, *firhanok*, *firhánok*, *firhong*, *firhung* (Newerkla 62, 265, Majtán 1: 358); kelet-szlk. *firhang* (Halaga 1: 249). Horváth Mária szerint a magyar *forhang*, *firhang*, *fürhang* a német *Vorhang* különböző alakváltozatainak (*Fürhang*, *Vorhang*) átvétele. A németben a *Für* ~ *vür* előtagú elem a korábbi, a sváb–bajor nyelvjáráásokban őrződött meg, de az újabb időkben az irodalmi jellegű *Vorhang* itt is előtérbe került (Horváth 70). A TESZ szerint a magyar alak német eredetű nyelvjárási szó, jelentése: ‘(ablak)függöny’ (1645); vö. ir. ném. *Vorhang*, baj.–osztr. *fürhang*, *fürhangl*. A szerb és horvát *firōnga*, *firānga*, cseh *firhaněk*, *firhaňk*, *firhank*, szlovák *firhánok*, lengyel *firanka*, ukrán *фіранка* közvetlenül vagy közvetve szintén a németből származik. A magyarba többszörös átvétellel került át, főleg a hazai német városi polgárság nyelvéből és a nyelvjáráásokból. A *firhang*, *firhangli*-féle alakváltozatok bajor–osztrák kiejtési sajátosságokat tükröznek (TESZ 1: 918). Az ESZ szerint a *firhang* (1645) bajor–osztrák jövevényszó; vö. h. úfném. *fuerhanck*, baj.–osztr. *firhoj*, *fürhang*, ném. *Vorhang* ‘függöny’. A bizalmas nyelvhasználat kiveszőben lévő szava (ESZ 216); ÉKSZ 412, Mollay 1989: 245, Gerstner 15; vö. Abonyi 2001: 8; 2007: 190.

фєєрверк < ném. *Feuerwerk* ‘tűzijáték’ (UMSZ 6: 23); – РурС *файєрвер(о)к* (Керча 2: 524); szlk. *fojerverk* (Majtán 1: 362); or. *фєйєрверк* (Фасмер 4: 188); vö. Abonyi 2003: 20.

фортель ném. *Vorteil* ‘fogás, fortély, trükk’: викинути *фортель* ‘csínyt követ el’ (UMSZ 6: 34); – or. *фортель* (Фасмер 4: 204); szlk. *fortal*, *fortel*, *fortel*, *fortiel*, *fortiel*, *fortil*, *fortl* (Newerkla 173, 242, Majtán 1: 365); kelet-szlk. *fortel* (Halaga 1: 250); m. *fortély* (XVI. sz.) az úfném. *vorteil*, *vortel* ‘fogás, előny, nyereség’ átvétele (SzófSZ 85). Mollay szerint a magyar *fortély* korai újfelnémet kori hazai középnémet eredetű szó; vö. korai úfném. (kném.) *vortel* ~ *fortel* ~ *furteil* ‘előre kiadott vagy kikapott rész; előny, előjog; előnyös helyzet, fölény; mesterfogás, csel, furfang’; vö. még száz *těl*, *foatl* (Mollay 1982: 278). A TESZ szerint is ném. eredetű szó. Jelentése: ‘csel, furfang’ (1552); ‘vminek ötletes szerkezete,

nyitja' (1772); 'csökönység' (1882); vö. ir. ném. *Vorteil* 'előny, haszon'. A szerb és horvát *fortelj* 'fortély', *fortil* 'előny, haszon', cseh *fortel* 'fortély, fogás', szlovák. *fortiel* 'ua', lengyel *fortel* 'ua', orosz *фортель* 'ua' közvetlenül vagy közvetve szintén a németből származik. Az átvétel feltehetőleg a szepesi szász nyelvjárásból történt; az *l > ly* változás a magyarban ment végbe. A szó 'csökönység' jelentése a 'csel, furfang' jelentésből fejlődött (TESZ 1: 958). A német *Vorteil* a *vor* prepozíció és a *Teil* 'rész, hányad' összetételből keletkezett (ESZ 226); m. *fortély*: 1. 'ravasz ötlet, furfang'; 2. 'vmi kezelésének v. megoldásának ötletes, különleges módja' (ÉKSZ 430); Mollay 1989: 245, Bárczi 270, BBB 535, Gerstner 16; m. *fortély* (1548) (ESZ 226); vö. Abonyi 2001: 8.

форшмак < ném. *Vor(ge)schmack* 'előíz, kóstoló' (UMSZ 6: 34); – or. *форшмак* (Фасмер 4: 204);

шарнір < ném. *Scharnier* 'csuklópánt, sarokvas, zsanír': на *шарнірах* 'zsanéros' (UMSZ 6: 120); – A m. szó jelentése 'csuklópánt'; vö. ném. *Scharnier* < fr. *charnière* < népi lat. *cardinaria* ('ua') < lat. *cardo*, *cardinis* 'ajtó sarokvasa' (Tótfalusi 965); *zsanér* 'csuklópánt, sarokvas' [ném. < fr.] (ÉKSZ 1539).

шатирувати < ném. *schattieren* 'vonalkázással árnyékol, satíroz' (UMSZ 6: 121); – *шатирувати* (Керча 2: 581); szlk. *šatírovaný* (Majtán 5: 607). A magyar *satíroz* német eredetű szó; vö. ném. *schattieren* 'festményen, rajzon valamely részletet színezéssel, vonalazással árnyékol' (< ném. *Schatten* 'árnyék, sötét terület, sötétség, árnyékolás'). A magyarba festészeti szakszóként került, a szó vége a ném. *-ieren* képzős igéknek megfelelő *-íroz* képzővel alakult; vö. *szerviroz*. Az elavult *satíring* 'varrott minta' (1757) szavunk az ugyancsak a ném. *Schattierung* 'árnyékolás, árnyalat' átvétele. Főként szaknyelvi szó (TESZ 3: 500, ESZ 722); ÉKSZ 1196, Gerstner 32.

швагер < ném. *Schwager* 'sógor' (UMSZ 6: 123); – RMSZ *шовгоръ* 'sógor' (Csorpei 1883: 433); *швагер* (Керча 2: 591); ukr. *швагер/швагер* (Грінченко 4: 488); kárp. ukr. *шовгор* (Гоца 61); szlk. *švager*, *švagrik* (Majtán 5: 689); kelet-szl. *švoger*, *švogerko* (Halaga 2: 1030); a magyar *sógor*, régi *svógor* (1450, XVI. sz.) a német *schwager* 'ua' átvétele (SzófSZ 272); a magyar szó jelentése: 'rokon, a házastárs rokona' (1450); '(az egyik házafél szempontjából) a másik házafél fivére, (a testvér szempontjából) a nővér férje' (1528); 'a másik házafél nővére vagy a fivér felesége'. Mollay Károly szerint hazai korai újfelnémet eredetű; vö. korai úfném. (Selmecbánya, 1365) *swager*; (1379) *swager*; (1521) *swoger*; (1418) *swoger*; (1529) *svoger* 'sógor' (Mollay 1982: 502). A TESZ alapján a szónak a következő jelentései vannak: 'rokon, <különösképpen> a házastárs rokona' (1450); '<az egyik házafél szempontjából> a

másik házastárs fivére, <a testvér szempontjából> a nővér férje’ (1528); <megszólításként> ‘barát, cimbora, pajtás’ (1662/1853); ‘német, ill. osztrák ember’ (1775); ‘nász’ <rokonságnévként> (1888); ‘a nagynéne férje’ (1892); ‘klasszikus szöveg fordítása mint iskolai puska’ (1898); vö. baj.–osztr. *schwānghə*, *swoger*, szlovákiai ném. *švōgr*, szász *schwōgər*, *šwogər*, bánsági ném. *švōr*, ir. ném. *Schwager* ‘a másik házastárs fivére, a nővér férje, após, vő; házasság révén szerzett rokon, barát, cimbora, pajtás <megszólításként: iparos legények egymás közt, diákok nem diákokkal szemben>’. A német szó átvétele még: szerb és horvát *švogor*, cseh *švagr*, szlovák *švager*, *švavor*, lengyel *szwagier* ‘sógor’. A magyarból valók a román *șogor*, s szerb és horvát *šogor*. A magyar *sógor*; *soger*; *swó* változatok különféle, főként hazai német nyelvjárásokból való külön átvételből származnak. (A szóeleji mássalhangzó-torlódás kiküszöbölésének erre a típusára vö. *cérna*, *kotta*.) Az 1–3. jelentés a németből való. A 4. jelentés a ‘rokon, atyafi’ jelentés alapján fejlődött, s az osztrákokkal való sok évszázados állami kapcsolatokra, a közös uralkodóházra utal. Az 5–6. jelentés az 1–2. jelentés nyelvjárási módosulata, illetve szűkítése. A 7. jelentés a régi diáknyelvben keletkezett, de szemléleti alapja nem világos. A *sógor* a *rér* és a *sív* főneveket, a *sógorasszony*, *sógorné*, *sógornő* pedig az *ángy*-ot kiszorították a használatból (TESZ 3: 567). Az ESZ szerint a *sógor*-nak megfelelő (1450) szó a németben ieu. eredetű; vö. óind *švāšurah* ‘az apóshoz tartozó’, lat. *socer* ‘após’. A *-ság* névszóképzős *sógorság* (1575) a *sógor* jelentéseihez hasonló módon jelöli a házastársak rokonai közötti közelebbi, ill. távolabbi rokonsági kapcsolatokat (ESZ 742); m. nyvj.: *suo*, *soger*, *sóger*, *sógrom* (ÚMTSZ 4: 922); ÉK SZ 1213, Mollay 1989: 245, Gerstner 34.

шифон, шифоньер < ném. *Chiffon*, *Chiffonière* ‘sifon; fehérneműs szekrény’ (UMSZ 6: 133); – РrPyC *шифон* (Керча 2: 587); kelet-szlk. *šifoner* (Halaga 2: 1011); a magyar *sifon* szó jelentése: ‘pamutszövet, pamutvászon’ (1867); ‘ruhás, fehérneműs szekrény’ (1871). A *sifonér* (1857) jelentése ‘fehérneműs szekrény’. A TESZ szerint mindkét szó német eredetű szócsaládba tartozik. A *sifon*-ra vö. ném., ausztr. ném. *Chiffon* ‘sűrű pamutvászon; vékony selyemszövet’. Ez a francia *chiffon* ‘ócska rongy; <gúnyos használatban> női ruhák, ruhadarabok’ (<: fr. *chiffe* ‘értéktelen szövet’) < arab *šiff* ‘könnyű, átlátszó szövet’ átvétele. A *sifonér*-ra vö. ném., ausztr. ném. *Chiffonière* ‘fiókos szekrény, komód’. A német szó a franciából való; vö. fr. *chiffonier* ‘rongyszedő; kis fiókos szekrény, sifonér’. Ez a francia *chiffon* származéka. Mindkét szó átkerült több más nyelvbe is; vö.: ang. *chiffon*, ol. *chiffon*, or. *шифон*, cseh *šifón*, le. *szyfon* ‘finom pamut- vagy selyemszövet, sifon’; vö. továbbá: ang. *chiffonier*, ol. *chiffonière*, or. *шифоньерка*, cseh *šifoner*, le. *szyfoniera*–*szyfonierka* ‘fiókos fehérneműszekrény’. A román *șifón* ‘ruhásszekrény’ a magyarból való. A magyar *sifon* alakváltozatai közül a *šifony* hangátvétellel keletkezett. A *sifon* ‘ruhás, fehérneműs szekrény’ jelentése az eredeti ‘pamutszövet, pamutvászon’ jelentésből érintkezési névátvitellel jött

létre, de a *sifonér* jelentése is hatással lehetett rá. A *sifon* 1. jelentésében szakszó, a 2.-ban nyelvjárási szó. A *sifonér* elavulóban lévő nyelvjárási szó (TESZ 3: 532); m. *sifon*: 1. '(ágyneműnek való) pamutvászon'; 2. 'sifonér' (ÉKSZ 1206); m. *sifonér*: 'fehéreműs v. ruhásszekrény' (ÉKSZ 1206); m. nyvj.: *sifon*, *siffon*, *sifony* (ÚMTSZ 4: 883), *sifonér*, *sifanér*, *sifoner* (ÚMTSZ 4: 884); Gerstner 33, ESz 731; vö. Abonyi 2003: 21.

шлагбаум < ném. *Schlagbaum* 'sorompó' (UMSZ 6: 138); – or. *шлагбаум*, híres *шлахбан*, *шланбол* (Фасмер 4: 452);

шлафрок < ném. *Schlafrock* 'hálóköntös' (UMSZ 6: 138); – PyPyC *шлафрок* (Керча 2: 589); or. *шлафор/шлафрок/шляфрок*; a *-я-s* alak a lengyel *szlafrok* közvetítésével, az *-a-s* változat pedig közvetlenül a németből származik; az *-ок* kicsinyítő képzőnek hatott, ezért jött létre az újabb *шлафор* alak (Фасмер 4: 452); m. *slafrok*: 'pongyola, hosszú házikabát, köntös' (ÉKSZ 1212). A magyar *slafrok* (1700) ('hosszú házikabát; pongyola') német jövevényszó; vö. ausztr. ném. *Schlafrock* 'kényelmes, reggeli köntös'. Ez a német *Schlaf* 'alvás' és *Rock* 'kabát' szavak összetétele. A szó a magyarba a divat szavaival került át. Elavulóban van (ESZ 738). Az orosz *шлафрок*, cseh *šlafrok*, lengyel *szlafrok*, szerb és horvát *šlafrok* 'háziruha, pongyola' szintén a németből való. Az első szótagbeli o-t mutató alakok bajor–osztrák nyelvjárási ejtészváltozatnak felelnek meg. A bizalmas társalgási nyelv szava; helyenként nyelvjárási szóként is él (TESZ 3: 556); m. nyvj.: *fraslag*, *safrok*, *slafrog*, *slofrok*, *safrak* (ÚMTSZ 4: 914); Gerstner 33.

шлейф < ném. *Schleife* '(ruha)uszály' (UMSZ 6: 138); – or. *шлейф* (Фасмер 4: 452); szlk. *šlajf*, *šlajfa* (Newerkla 305, 496); magyar alakváltozatok: *sleff[el]*, *sleife[l]*, *slep*, *slef*; jelentésük: 'csomó, hurok, keresztkötés'. Horváth Mária szerint ez a német *Schleife* (*Schlauff*, *Schlauf*) átvétele jelentésszűküléssel. A germán eredetű német szó családja és jelentésköre kiterjedtebb. A német megfelelőik közül – alak és jelentés szempontjából – a legközelebb állnak a sváb *Schleiffel*, **Schleipfe*. (Horváth 198). Mollay véleménye szerint a szó korai újfelnémet kori bajor–osztrák és erdélyi szász eredetű; vö. korai úfném. *schläufe*, *schläufel*; szász *šlēf*, *šlēfal* (Mollay 1982: 500). A TESZ szerint a szónak a következő jelentései vannak: 'ruha uszálya' (1789); 'kíséret' (1835); 'uszályhajó' (1879); vö. ném. *Schlepp*, *Schleppe* 'ua'. Ez a holl. *slepp* 'ruhauszály' átvétele; alném. *slepe* 'ua'. A cseh *šlep*, lengyel *szlepa* 'ruhauszály', szerb és horvát *šlep* 'ruhauszály; vontatóhajó' szintén a németből való. A magyarba elsősorban divatszóként került. A *slepén* (1704) 'ruhauszály' külön átvétel lehet a többes számú ném. *Schleppen* alakból. A *slepper* 'vontatóhajó; hamiskártyás cinkosa' ugyanebbe a ném. szócsaládba tartozó *Schlepper* 'vontatóhajó; felhajtó, csalogató' átvétele (TESZ 3: 558). A *slepp* (1789) ma főképpen pejoratív jelentésárnnyalattal használatos vki

kíséretének a megnevezésére (ESZ 739); m. *slepp*: 1. ‘uszály(hajó)’; 2. ‘ruha uszálya’; 3. ‘vkinek kísérete’ (ÉKSZ 1212); m. nyvj. *slepp*, *leff* (ÚMTSZ 4: 915); kárp. m. nyvj. *slepp* (Дерке 31, 33); Mollay 1989: 245; vö. Abonyi 2001: 11.

шпацирувати < ném. *spazieren* ‘sétál’ (UMSZ 6: 145); – PyPyC *шпацирувати* (Керча 2: 592); ukr. *шпацирувати* (Грінченко 4: 509); kárp. ukr. nyvj. *шпацирувати* (Гоца 63); szlk. *špacírovat’* (Newerkla 64, 500, Majtán 5: 652); kelet-szlk. *špacírovac* (Halaga 2: 1019); m. nyvj. *spacirol*, *pacérol*; *spaciroz*, *pacéroz*, *pacíroz* (ÚMTSZ 4: 944); Gerstner 41.

шприц < ném. *Spritze* ‘fecskendő; injekció’: мастильний *шприц* ‘olajozó, zsírozó fecskendő’ (UMSZ 6: 147); – PyPyC *шприц*, *шприца* (Керча 2: 593); k-szlk. rusz. *шприц*; *шприцовый* (ПJI 342); szlk. *špricer* (Newerkla 81, 415); kelet-szlk. *šprica* (Halaga 2: 1022); or. *шприц* (Фасмер 4: 475); a m. *spriccer* ‘fröccs’ (ÉKSZ 1222). A szó jelentései: ‘fröccs’ (1879); ‘rövid zápor’ (1942). Bajor–osztrák eredetű szócsaládba tartozik. A magyar *spriccel* különböző változatai a szóeleji mássalhangzó-torlódás kiküszöbölésének különféle módjaival keletkeztek, a *spriccer* alak elavulóban van. A *spriccelre* vö. baj.–oszt. *spritzen*, h. baj.–oszt. *špritsn*, *špritsn* ‘permetez, fröcsköl’, vö. még ném. *spritzen* ‘folyadék cseppekben vagy sugárban ömlik, lövell; fröcsköl, folyadékot széthint, permetez’. A *spriccer*-re vö. baj.–oszt. *spritzer* ‘rövid zápor’, ném. *spriz’r* ‘fröccs; rövid ideig tartó zápor’; ez az előbbi ném. ige származéka. A szerb és horvát *špricati* ‘spriccel’, *špricer* ‘fröccs’ szintén a németből való. (TESZ 3: 593); m. nyvj.: *spricc*, *pricc* (ÚMTSZ 4: 950); Gerstner 34; vö. Abonyi 2006: 423; 2007: 191.

штанга < ném. *Stange* ‘(fém)rúd; súlyzó’: бурова *штанга* ‘fűrőrúd’; ривок *штанги* ‘súlyemelés, szakítás’ (UMSZ 6: 149); – PyPyC *штангя* (Керча 2: 594); or. *штанга* (Фасмер 4: 477); szlk. *štanga*, *št’anga*, *štangel’*, *štangl’a*, *štanka*, *štankl’a* (Newerkla 393, Majtán 5: 662); kelet-szlk. *štanga* (Halaga 2: 1022). A magyar *stangli* jelentése: ‘pózna, rúd’ (1887); ‘süteményfajta’ (1892). A TESZ szerint bajor–osztrák eredetű szó; vö. baj.–oszt. *stangl*, *stangəl*; ném. *stangl*; hazai baj.–oszt. **štaəgl*, *štāŋ^{al}* ‘rudacska, rúd’. Ez a német *Stange* ‘rúd, karó, pózna, rúd alakú csomagolás’ kicsinyítőképzős származéka. A magyar szó *li* végére vö. *kifli*, *nudli*. A ‘süteményfajta’ jelentés a bajor–osztrák *Salzstangel*nek megfelelő magyar ‘sós stangli’ (sós rudacska, tésztafajta) kapcsolat alapján magyarázható. A bizalmas nyelvhasználat szava (TESZ 3: 597); m. *stangli*: ‘rúd alakú (sós) sütemény’ (ÉKSZ 1223); m. nyvj.: *stangli*, *stángli*, *tángli* (ÚMTSZ 4: 953); Gerstner 41, ESZ 751; vö. Abonyi 2003: 22; 2006: 423; 2007: 191.

єгер < ném. *Jäger* ‘vadász; őr, gondozó’ (UMSZ 2: 117); – PyPyC *єгер* (Керча 2: 603); ukr. *єгер* < alném. *Jäger*, ófném. *jagōn* (ЕСУМ 2: 178); szlk.

jäger (Newerkla 352, Majtán 1: 509); kelet-szlk. *jager* (Halaga 1: 311). A magyar *jáger* (1645) ‘egy fajta gyalogos katona; vadász’ bajor–osztrák jövevényszó; vö. baj.–osztr. *jága*, bécsi *jaga* ‘vadász’, ném. *Jäger* ‘ua’. Ezek a német *jagen* ‘üz, hajszol, vadászik’ ige származékai. Elavult szó (ESZ 350). Horváth Mária szócikében található példák alapján a magyar *jáger* (1645) jelentése: ‘vadász; főúri birtokokon alkalmazott tisztviselő, erdész, a vadászatokon közreműködő (beosztott, ill. vezető)’ (Horváth 93); Mollay 1989: 244, Gerstner 19; vö. Abonyi 2003: 23.

Munkám végén megállapítható az a tény, hogy a magyar nyelv is számos német elemet közvetített a vele érintkező nyelveknek, ezáltal sok magyar jövevényszó található a szomszédos szláv nyelvekben is. Az ukránban fellelhető német lexikai elemek többnyire eredeti jelentésüket megőrizve – képző nélküli alakban, vagy pedig honosító képzővel ellátva – fordulnak elő, ezáltal beilleszkedve az ukrán nyelv ragozási paradigmájába. Az igék többnyire *-овати/-увати* adaptációs képzővel fordulnak elő (pl. *бежителовати, билльовати/білльовати, поштрафувати, шатурувати*).

Minden nyelv szóképzésében meglehetősen nagy azoknak a jövevényszavaknak a száma, amelyeknél pontosan meg lehet állapítani, melyik nyelvből származnak, ám az etimológiai háttér és a szótörténet alaposabb tanulmányozása alapján mindenképpen számolni kell azzal, hogy az átadó és a befogadó nyelv között van, illetve lehetséges még egy nyelv, amely valamilyen formában – a hangalak vagy a jelentések módosításával – közvetítő szerepet játszik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Гвоздяк Ольга 2002. Морфологічна адаптація німецьких запозичень в українських говірках Закарпаття. In: *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Випуск 5. (Матеріали Міжнародної наукової конференції „Українська література в загальноєвропейському контексті”. Ужгород, 16–17 жовтня 2001.). Ужгород, 236–239.
2. Гоца Еріка 2000. Особливості функціонування лексем німецького походження в українських говірках закарпаття. In: *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Ужгород, 59–65.
3. Грінченко Борис (ред.) 1907–1909. *Словарь української мови I–IV*. Київ.
4. Дерке Магдалена 2004. Німецькі запозичення назв одягу в угорських говорах Закарпаття. In: *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 31–36.
5. РуРус 2007. Керча Игорь. *Русинско-руський словарь I–II*. // *Словник русинсько-руський I–II*. ПолиПринт, Ужгород, 2007.
6. ЕСУМ 1982–2003. Мельничук, О. С. (гол. ред.): *Етимологічний словник української мови I–IV*. Київ.
7. Фасмер Макс 1986–1987. *Этимологический словарь русского языка I–IV*. Прогресс, Москва.
8. Abonyi Andrea 2001. Немецкие языковые элементы в романе Василия Петрова «Русины». In: Zoltán A. (szerk.): *Studia Russica XIX*. Budapest: ELTE, 6–12.
9. Abonyi Andrea 2003. Лексические германизмы в карпаторусинском литературном языке (На основе произведений И. Петровция и И. Керчи). In: Zoltán A.–Jászay L. (szerk.): *Studia Russica XX*. Budapest: ELTE, 17–23.
10. Abonyi Andrea 2006. Lexikai germanizmusok a máramarosi ruszin nyelvjárásokban. In: Mártonfi Attila–Papp Kornélia–Sliz Mariann (szerk.): *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Argumentum Kiadó, Budapest, 419–424.

11. Abonyi Andrea 2007. Лексичні германізми у марамороських русинських говорах (за діалектним словником Олекси Бевки). In: Michael Moser – András Zoltán (Hrsg.): *Die Ukrainer (Ruthenen, Russinen) in Österreich-Ungarn und ihr Sprach- und Kulturleben im Blickfeld von Wien und Budapest*. Wien – Budapest, 185–193.
12. Szófsz 1941. Bárczi Géza: *Magyar szófejtő szótár*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
13. Bárczi Géza 1963. *A magyar nyelv életrajza*. Budapest.
14. BBB 1967. Bárczi Géza–Benkő Loránd–Berrár Jolán: *A magyar nyelv története*. Budapest.
15. Csoppei László 1883. *Rutén-magyar szótár / Русько-мадярський словарь*. Budapest.
16. Gerstner Károly 1998. *A német vonatkozású elemek újabb etimológiai szótárainkban*. (Nyelvtudományi Értekezések 145.) Budapest.
17. Halaga O. R. (zred.) 2002. *Východoslovenský slovník I–II*. Košice – Prešov.
18. Horváth Mária 1978. *Német elemek a 17. század magyar nyelvében*. Budapest.
19. ÉKSZ 1978. Juhász József–Szóke István–O. Nagy Gábor: *Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
20. Majtán M. (ved. red.) 1991–2000. *Historický slovník slovenského jazyka I–V*. Bratislava.
21. Mollay Károly 1982. *Német–magyar nyelvi érintkezések a 16. század végéig*. Budapest.
22. Mollay Károly 1989. A német–magyar nyelvi érintkezések. In: Balázs J. (szerk.): *Nyelvünk a Duna-tájon*. Budapest. 231–290.
23. Newerkla Stefan Michael 2004. *Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch. Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. Frankfurt am Main.
24. TESZ 1967–1976. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. 1–3*. Budapest.
25. Tótfalusi István 2004. Második kiadás 2005. *Idegenszó-tár. Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
26. ÜMTSZ 1979–2002. *Új magyar tájszótár 1–4*. Budapest.
27. UMSZ 2000–2003. Udvari István (szerk.): *Ukrán-magyar szótári adatbázis. I–VI*. Glossarium Ukrainicum. Nyíregyháza.
28. Zaicz Gábor (főszerk.) 2006. *Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Наукове видання

ACTA ACADEMIAE BEREKSASIENSIS

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Том XVI

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

Матеріали подані мовою оригіналу

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР *І.Орос*
ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА *С.Черничко, М.Сюсько*
ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР *І.Пенцкофер*
ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР *І.Силадій*
КОРЕКТУРА *І.Варцаба, О.Кордонець, М.Левринц*
ВЕРСТКА *В.Товтін*

Видавництво ТОВ «РІК-У»

Підписано до друку 26. 09. 2017 р.
Формат 70x100/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умовн. друк. аркушів 19,97. Наклад 300.

Віддруковано з оригіналів

Адреса редакції:
90202 Берегово, пл. Кошута, 6,
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці ІІ
Тел.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua